

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 74 (2024), 361-375.

Geliş/Received: 01.07.2024

Kabul/Accepted: 23.10.2024

DOI: 10.46955/ankuayd.1508036

(Araştırma Makalesi/Research Article)

BALKANLARDAKİ TÜRK KÜLTÜREL MİRASINA YÖNELİK TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI

TÜRKİYE’S UTILIZATION OF SOFT POWER TOWARDS TURKISH CULTURAL HERITAGE IN THE BALKANS

ASLI SELEFİN AYGÜN*

ÖZ

Dünya düzeni, uluslararası sistem, uluslararası ilişkiler için barış ortamının sağlanması, uluslararası ilişkiler teorilerinin açıklanması gibi düzen arayışı tartışma konularının temel unsuru güç kavramı oluşturmaktadır. Bu nedenle Uluslararası İlişkilerde önemli bir yere sahip olan güç kavramı, teori açıklamalarında birçok tartışmanın ana unsuru olmuştur. Bu durumun devamı olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile birlikte, J. Nye tarafından tanımlanan, farklı bir güç tartışması olarak 'yumuşak güç' kavramı ortaya çıkmıştır. Yumuşak gücün daha sonra diplomasi çeşitliliğinde de yer bulması ve küreselleşen dünyanın değişen sisteminde sert güç unsurundan daha etkili olması nedeni ile de dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, yumuşak güç unsurlarından olan din, kültür, ekonomi gibi faktörlerin Balkanlar'ın Türkiye ile bir ortak paydada buluşmasını sağlamıştır. Kültürel mirasa sahip çıkarak Müslüman halkı koruyan politik hareketler ile ekonomik iş birliklerinin sağlanması Türkiye'nin yumuşak güç diplomasisini ifade etmektedir. Bu çalışmada, öncelikle yumuşak gücün Uluslararası İlişkilerde neyi ifade ettiği açıklanacak ve daha sonra realist perspektiften Türkiye'nin yumuşak güç diplomasisi Balkanlar özelinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Türkiye, Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Yumuşak Güç, Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

ABSTRACT

The concept of power constitutes the basic element of discussion topics in the search for order, such as world order, international system, providing a peaceful environment for international relations, and explaining international relations theories. For this reason, the concept of power, which has a significant position in International Relations, has been the fundamental element of a good few discussions in theory explanations. As a continuation of this circumstance, with the dissolution of the Soviet Socialist Republics (USSR), the concept of "soft power", which is put forward by J. Nye, has been emerged as a disparate power characterization debate. It also draws attention because soft power is later included in the diversity of diplomacy and is more influential than the hard power element in the transforming system of globalizing world. In this context, determinants such as religion, culture and economy, which are among the soft power elements, enabled the Balkans to come across on a common ground with Türkiye. Ensuring economic cooperation along with political movements that protect Muslim population by preserving the cultural heritage represents Türkiye's soft power diplomacy. In this essay, initially, what soft power stands for in International Relations will be elucidated and then Türkiye's soft power diplomacy, specifically in the Balkans, will be scrutinized from a realist perspective.

Key Words: Balkans, Türkiye, Turkish Cooperation and Coordination Agency, Soft Power, Yunus Emre Institute

* Doktora, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, asliselefinaygun@hotmail.com, ORCID: [0009-0000-4817-2512](https://orcid.org/0009-0000-4817-2512)

Extended Abstract

Diplomacy is a foreign diplomacy tool that is seen as the fundamental indicator of international relations and ensures that relations between states are maintained peacefully through negotiation methods by means of diplomats. Although diplomacy, whose historical journey dates back to the past, does not have a clear start date, it has diversified by showing developments and changes on the axis of events and interests over the time and also with the influence of globalization.

Diplomacy, which began to show itself in the international arena with soft power elements after 1990, has gained momentum with various instruments. Because the target audience, the society, has become an important agent in the state's policies and diplomacy. Target's such as influencing, directing and gaining reputation with soft power elements have begun to progress through society. The joint effect of culture and foreign policy, combined with positive affirmations and embellishments together with soft power elements, has been an important factor in the increased utilization of public diplomacy by states. In addition, it can be said that faster and more effective results are obtained as a result of technology and globalization thanks to partnerships and instruments without the need for intermediary for the establishment of relations between states.

J. Nye defines soft power as the ability of a state to persuade other states to do what it wants without coercion or pressure. As its name suggests, it refers to the state reaching it wishes not through military or physical pressure, but by using elements such as ideologies, cultures and international organizations. In addition to these, dynamics such as interaction and persuasion methods also provide an effect. Factors such as culture, values and economy of the society play an essential role in this interaction process. Besides, the state's democracy level, economic situation, cultural structure and diplomatic movements play an important role in soft power.

On the other hand, it is possible to say that Türkiye has also utilized the soft power element in recent times. Opening borders to refugees, humanitarian aid, displaying a conciliatory attitude in the international arena and having interactions with the Balkans in the context of cultural heritage can be exemplified. These practices that transcend borders with globalization are used indirectly but effectively in the international system when combined with the term soft power.

Balkans have an undeniable significance for Türkiye, who is sovereign over the straits connecting Asia and Europe, which are crucial for hegemonic powers, in terms of both culture, position and security. Türkiye perceives the Balkan geography as a cultural heritage. For this reason, the policies and diplomatic relations implemented in the region are always based on brotherhood and cooperation. The points, on which this circumstance will be based on, are the past Ottoman heritage and finding a common ground in terms of religion. Apart from the religious influence stemming from the Ottoman rule in the Balkan geography for a period, the Ottoman Empire also contributed to its cultural richness with its historical artifacts. Besides to the massacres committed under the name of ethnic cleansing, attempts were made to destroy historical traces and shape them under the rule a single nation, though, the cultural heritage has been preserved. This regional appropriation and inclusive attitude have been also diplomatic moves as well. Therefore, Türkiye's desire to protect its presence in the region through cultural heritage stems from the critical position of the Balkans in terms of geopolitics and geostrategy.

In fact, Türkiye's soft power element in the Balkans is culture. Therefore, it is possible to see more exemplifications of cultural diplomacy. For this reason, Türkiye has established and innovated various institutions to operate soft power and public diplomacy. These can be listed as; TİKA, Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB), Yunus Emre Institute (YEE), Public Diplomacy Coordination Office, Turkish Radio and Television Corporation (TRT). At the same time, Türkiye's activities carried out with institutions such as Non-Governmental Organizations (NGOs) and Charity Foundations can also be interpreted as soft power elements. Türkiye's influence in the region is increasing as a result of cultural interactions.

In addition to cultural heritage, this attitude carries the characteristics of the search for power and impressive status in the world system. In the changing world order, it is possible to see examples of diplomacy where cultures, not weapons, clash and work. These conditions are also the result of culture/public diplomacy as soft power. Consequently, states today make a show of force by making their dominance over a state or a region felt with soft power elements rather than war. In this context, technological development, which is the outcome of globalization, has caused hard power to give way to soft power. Finally, with the dissolution of USSR, Türkiye has found a convenient sphere of influence over the Balkans, leaning on economic, social and political grounds.

Giriş

Diplomasi, uluslararası ilişkilerin temel belirteci olarak görülen ve diplomatlar aracılığıyla devletler arasındaki ilişkilerin, barışçıl bir yolla, müzakere yöntemi ile sürdürülmesini sağlayan bir dış politika aracıdır.¹ Tarihsel yolculuğu oldukça geçmişe dayanan diplomasi net bir başlangıç tarihi olmamakla birlikte, zaman içerisinde olaylar ve çıkarlar ekseninde, küreselleşmenin de etkisi ile gelişim ve değişim göstererek çeşitlenmiştir. Bu faktör, genel geçer bir tanımının olmasını da zorlaştırmaktadır. Birçok medeniyetin de katkıda bulunduğu diplomasi çeşitliliğinde amaç, toplumlar ve devletler arasında barış ortamını sağlamaktır. Diplomasi sayesinde bu barış ortamının istikrarlı bir düzen içerisinde devamlılığını sağlamak arzulanmaktadır.

Kullanım alanlarında zaman zaman diplomasi ile dış politika kavramları birbirleri ile karıştırılmakta hatta birbiri yerine dahi kullanılmaktadır. Fakat bu iki kavram birbirlerinden farklıdır. Dış politika, uluslararası siyasi problemleri devletin amacı ve hedefleri bakımından incelemekte ve devletin uluslararası sistemdeki tutumunu, diğer devletlere olan tavrını incelemektedir.² Diplomasi ise dış ilişkilerin ya da dış politikanın yürütülmesine dair kuralların tümünü ifade eder.³ Bu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, diplomasi ile dış politika birbirinden ayrı düşünülemez kadar iç içe geçmiş kavramlardır. İngiliz diplomat Victor Wellesley; diplomasiyi politika değil, politikayı uygulayan bir araç olduğunu ve bu iki unsurun birbiriyle iş birliği olmadan hareket edemeyeceğini, diplomasiyi dış politikadan bağımsız bir varlığının olamayacağını ifade ederek diplomasi ile dış politikanın ayrımını özetlemiştir.⁴

Diğer yandan Antik Yunan, Mısır, Bizans, Rönesans Dönemi ve sonrasında gelişen diplomasi, 20. yüzyılda başka bir evrim geçirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında gizli diplomasiye yönelik yapılanmalarla değişim örnekleri göstermeye başlamıştır. Fakat uygulanan zoraki diplomasi örnekleri savaşla sonuçlanarak başarıya ulaşamamıştır. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı sırasında konferans tekniği sıklıkla uygulanmış, sonrasında ise değişiklikler gözlemlenmiştir. Uluslararası sistemin unsuru olan devletlerin diplomasi odağında kaymalar yaşanmış, sivil toplum kuruluşlarına da diplomaside yer vermeye başlanmıştır. Küreselleşme, teknolojik gelişme ve iletişimin de etkisi bu değişime uygun zemini hazırlamıştır. Klasik diplomasi anlayışının dışında kültür, etnik köken, eğitim, sağlık gibi konular da diplomasiyi birer aracı olarak uluslararası arenada devlet ilişkilerini şekillendiren unsurlar olarak yer almaya başlamıştır.

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması, Doğu Avrupa'daki komünist rejimle yönetilen devletlerin çöküşü ve devamında da 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile resmen sona eren Soğuk Savaş'ın sonrasında oluşan yeni dünya düzeninde, devletlerin ilişkilerini diplomasi şekillendirmiştir. Bu durum Türkiye için Balkanlar özelinde incelendiğinde, Balkanlar'ın Osmanlı mirası olarak değer görmesi nedeniyle, kültürel miras yönünde bir diplomasi örneği uygulanmaya başlamıştır. Din, her ne kadar sekülerleşme sonucu devlet işlerinden uzaklaşmış olsa da günümüz diplomasi çeşitliliğinde tesirinin söz konusu olduğunu gözlemlemek mümkündür. Türkiye'nin özellikle Müslüman toplumlara karşı koruyucu ve kapsayıcı dış politikası, bu devletlerle olan diplomasiyi de etkilemektedir. Bir Balkan devleti olan Bosna Hersek ile Türkiye'nin diplomatik ilişkilerinde de bu durum hâkimdir. Fakat bunu sadece din temelli ifade etmek yetersiz hatta yanlış bir çıkarımdır. Çünkü kültürel miras ve göçler nedeniyle etnik köken bağı gibi faktörler de iki devlet ilişkilerinde uygulanan politikalarda etkilidir. Osmanlı mimarilerinin varlığı ve korunması, bu eserlerin onarımı ve bakımı Bosna Hersek ve Türkiye arasındaki politikalarda etkili olmuştur. Benzer şekilde, Bosna Hersek'in bağımsızlık sürecinde Müslüman kesimin yaşadığı mezalim ve Srebrenica Soykırımı, iki devletin diplomatik ilişkilerinde etkin rol üstlenmiştir.

SSCB'nin dağılması ile iki kutuplu sistem sona ererek yeni dünya düzeni kurulmuştur.⁵ Bu değişen sistem ile gerek ulusal gerekse uluslar üstü yapılanmalar ile devletlerin birbirleri ile olan ilişkileri de değişime uğramıştır. Ticari ilişkiler, eğitim, sağlık, turizm, sivil toplum kuruluşları, medya gibi konu ve araçlar ile diplomasiyi uygulama alanları genişletilmiştir. Örneğin; yazılı ve görsel basın, halkta o devlete karşı bir sempati oluşmasında etkili olmaya başlamıştır. Ayrıca yazılı ve görsel basın, o ülkenin dili veya coğrafi güzelliklerine de ilgiyi arttıran

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Temel İskit, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kuramları ve Uygulaması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Bilgi Yayınları, 4.Baskı, 2012.

² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Bursa: MKM Yayıncılık, 2011, 61.

³ Ömer Kürkçüoğlu, "Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 31/1, (1980), 312.

⁴ Temel İskit, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kuramları ve Uygulamaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1-2.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Henry Kissinger, *Dünya Düzeni*, Çev. Sinem Sultan Gül, İstanbul: Boyner Yayınları, 5.Baskı, 2014.

bir araç olarak da kullanılmıştır. Oluşan bu merak duygusu da iki devlet arasında basında bir ortaklık oluşturulmasında etkili olmaktadır. Benzer şekilde, coğrafyaya merak ise, turizm açısından belirli kapıların aralanmasını sağlamaktadır. Nihayetinde, diplomasinin uygulama alanlarının genişlemesi, yalnızca siyasi arenada değil, ülke halklarına kadar etki eden bir ortamın doğmasına yol açmaktadır. Bu durumun örnekleri eğitim, kültür, sağlık gibi konularla da çeşitlilik kazanmaktadır.

1990'dan sonra uluslararası arenada yumuşak güç unsurları ile kendini göstermeye başlayan diplomasi⁶, çeşitli araçlar ile bir ivme kazanmıştır. Çünkü hedef kitle olan toplum, devletin politikalarında ve diplomasisinde önemli bir araç haline gelmiştir. Yumuşak güç unsurlarıyla etkileme, yönlendirme, itibar kazanma gibi hedefler, toplum üzerinden ilerlemeye başlamıştır. Kültür ve dış politikanın ortak etkisi, yumuşak güç unsurlarıyla birlikte pozitif olumlama ve süslemeler ile birleştiğinde, kamu diplomasinin devletler tarafından kullanımının artmasında önemli bir faktör olmuştur. Ayrıca devletler arasındaki ilişkilerin kurulması için bir aracıya gerek kalmadan ortaklıklar ya da araçlar sayesinde teknolojinin ve küreselleşmenin bir neticesi olarak daha hızlı ve etkili sonuçlar alındığı söylenebilir.

Teknolojinin özellikle de internet kullanımının sunmuş olduğu olanaklarla, etkileşim daha hızlı olmakta ve elde edilen etkinin küresel çapta duyulması sağlanmaktadır. Her ne kadar göz ardı edilse de teknolojik gelişim kamu diplomasisi açısından büyük önem arz etmektedir. Yakın geçmişte broşürler, posterler, bildiriler ile sağlanan etkileşimin yerini internetin almasıyla sosyal medya yükselişe geçmiş ve diplomasi de dâhil olmak üzere pek çok siyasi aktör ve kurum daha ulaşılabilir hale gelmiştir.

1. Uluslararası İlişkilerde Yumuşak Güç Kavramı

Dünya düzeni, uluslararası sistem ve uluslararası ilişkiler için barış ortamının sağlanması ve düzen arayışıyla ilgili tartışma konularının temel unsurunu güç kavramı oluşturmaktadır. Güvenlik ikilemi, savaş, hatta diplomasi gibi kavramların izahında güç faktörüne değinmeden açıklama yapmak mümkün değildir. Örneğin; uluslararası ilişkiler teorilerinden realist teori, teorinin açıklamasını güç unsuru ile temellendirerek çıkar ilişkileri ve insan doğasının kötülüğüne vurgu yapmaktadır. Gücü elinde bulunduran devletin hâkimiyetinin söz konusu olduğunu savunarak dünyayı şekillendiren unsurun da güç olduğunu iddia eder. Sistemin anarşik olduğunu ve onu düzenleyebilecek bir aktörün olmadığını savunur. Bu nedenle sürekli bir düşmanlık durumunun olduğunu, bu bağlamda da bir güvenlik sorununun varlığını ortaya koyarak uluslararası arenada gücün, uluslararası dağılımının önemine vurgu yapar. Bu gücü de askeri alanda yüksek kapasiteye sahip olmakla açıklar. Bu nedenle uluslararası ilişkilerde güç; etki alanı, ekonomik büyüklük, askeri kapasite, yeraltı ve yerüstü doğal zenginlikler ve siyasi açıdan istikrarlı bir ortamın varlığı gibi etmenlerle ilişki içerisinde dir.⁷

Güç kavramı, uluslararası ilişkilerde güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu durumu güvenlik ikilemi (security dilemma) üzerinden açıklamak mümkündür. Güvenlik ikileminde, bir devletin silahlanmasının diğer devlet tarafından tehdit olarak algılanması durumu söz konusudur. Bu algı da doğrudan diğer devletin silahlanmasına neden olmaktadır. Bu karşılıklı silahlanma, karşılıklı güvensizlik ortamında devam ederek saldırı noktasına kadar gidebilir. İstikrarsız ve güvensiz bir ortamı şiddetlendiren bu durum, uluslararası politikaya da yön vermektedir. Bu bağlamda, uluslararası güvenlik sorunları üzerinde öncü çalışmaları olan Waltz, gücün uluslararası politikaya yön verdiğini ve bunun ilk ve değişmez olduğunu iddia etmektedir.⁸ Bu nedenle, dış politikada etkili araçlardan biri olan diplomasinin de bu güç kavramından uzak olmadığı kanısına varmak mümkündür. Diğer bir deyişle, diplomasi ve güç ilişkisinde kontrol ve takibin kendi hakimiyetinde olduğu fikri egemendir. Çünkü elçilikler birer diplomasi aracı olarak uluslararası ilişkilerde yer almaktadır.

Uluslararası ilişkilerde güç, zorla ya da ikna yöntemleri kullanılarak üstün olma yetkinliğidir. Önemli olan bu güce nasıl sahip olunacağı ve onu kullanma şeklinin verilen mücadelede nasıl başarı sağlayacağını bilmektir. Bu bağlamda Nye, güç kavramını üçe ayırmaktadır: Sert güç, akıllı güç ve yumuşak güçtür.⁹

Sert güç, klasik realizm içinde tanımlanan gücü ifade eder. Askerî açıdan gücü elinde bulunduran devletlerin hükmetme gücünü de elinde bulundurduğunu savunur. Fakat özellikle belirtilmelidir ki, sert güç, diğer devletlere

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Joseph S. Nye Jr., *Yumuşak Güç*, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara: BB101 Yayınları, 3. Baskı, 2020.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, *Kamu Diplomasisi Nedir?*, İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022, 9.

⁸ Erich Weede, *Güç Dengesi, Küreselleşme ve Kapitalist Barış*, Ankara: Liman Kitapları, 2012, 19.

⁹ Arda Görkem Yatağan, "Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28/2, (2018), 71.

bir mesaj niteliği taşımaktadır. Devletin elinde bu güç mevcut olsa dahi, şartlar gerektirmediği takdirde devlet onu kullanma yoluna gitmez. Aynı zamanda sert güç içinde, zoraki diplomasiyi de barındırır. Zoraki diplomasi de kaçınılmaz son olarak savaşa sürükler.¹⁰ Bunun örneklerini Birinci Dünya Savaşı sonrasında görmek mümkündür.

Akıllı güç, gücün nerede ve nasıl, ne derecede kullanılacağına bir akıl ve tecrübe çerçevesinde karar veren bir nevi askeri sanatı niteleyen bir kavramdır. Bunun en net örneği olarak hibrit savaşlarını vermek mümkündür. Çünkü hibrit savaşta başarı elde edebilmek için konvansiyonel bir askeri güç yeterli olmamakta, akıllı stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır.¹¹ Başka bir deyişle, akıllı güç bünyesinde hem sert güç unsurlarını hem de yumuşak güç unsurlarını barındırmaktadır.

Nye, yumuşak gücü bir devletin kendi isteklerini diğer devletlere zorlama ve baskı olmadan yapmaya ikna etme yetisi olarak tanımlamaktadır.¹² Diğer bir deyişle, yumuşak güç, devletin isteklerini başka devletlerin tercihlerini şekillendirme yolu ile gerçekleştirmesi anlamına gelir. Adlandırılmasından da anlaşılacağı üzere askerî açıdan ya da fiziki bir baskı ile değil, ideolojiler, kültürler, uluslararası kuruluşlar gibi unsurları kullanarak devletin isteklerine ulaşmasını ifade etmektedir. Bunların yanı sıra etkileşim ve ikna yöntemi gibi dinamikler de etki sağlamaktadır. Toplumun kültürü, değerleri, ekonomisi gibi faktörler bu etkileşim sürecinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü yumuşak gücün temel aracı olan ikna yöntemi sert güçte olan çatışma yolundan ziyade, müzakereyi ve razı olmayı hedefler. Bu yumuşak güç unsurları ne kadar fazla olursa uygulanan devlet üzerindeki etkisi de o derecede artmaktadır. Yumuşak güçte devletin demokratikliği, ekonomik durumu, kültürel yapısı diplomatik hareketleri önemli rol oynamaktadır.

Öte yandan yumuşak gücün temelini meşruluk oluşturur.¹³ Bunun nedeni ise devletin ikna yoluna giderken dolaylı bir yol ile diğerlerini etkilemesidir. Bu durumun en etkili örneğini Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) uyguladığı politikalarda görmek mümkündür. Gıda maddelerinden, müziklere, kıyafet tercihlerine, eğitime, yabancı şirketlere kadar tesirini gözlemlemek mümkündür. Bu nedenle, ABD'yi yumuşak güç unsurunu en iyi şekilde kullanan devlet olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan, Türkiye'nin de son dönemlerde yumuşak güç unsurunu kullandığını söylemek mümkündür. Mültecilere açılan sınırlar, insani yardımlar, uluslararası arenada uzlaşmacı bir tutum sergilemesi, Balkanlar ile kültürel miras bağlamında etkileşimlerinin olması şeklinde örneklendirilebilir. Küreselleşme ile sınırları aşan bu uygulamalar, yumuşak güç terimi ile birleştiğinde dolaylı ama etkili bir şekilde uluslararası sistemde kullanılmaktadır.

Ortak değerler ve bu değerlere ilgi uyandırmak, yumuşak güç üretmek için meşru bir ortamın ve uluslararası kurumların sağlanması açısından önemlidir.¹⁴ Yumuşak gücü sert güçten ayıran en önemli noktayı da bu durum teşkil etmektedir. Çünkü sert güç uygulanmasının ciddi oranda askeri ve teçhizat açısından ekonomik sorumlulukları bulunmaktadır. Bu, sert güç uygulanmasını hem sınırlandırmakta hem de belirsizliğe neden olmaktadır. Bunun en ciddi örneklerini de savaş sonlarında gözlemlemek mümkündür. Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkması bu duruma verilebilecek iyi bir örnektir. Aslında Almanya'nın sert gücü ile başlayan ve Almanya açısından olumlu şekilde devam eden savaş, daha sonra tersine dönerek ağır yaptırımlar görmesine neden olmuş ve ciddi sonuçlar doğurmuştur.

Yumuşak güç, devletler arasındaki ilişkilere yön veren bir terim olmasına rağmen, aslında yumuşak gücün hedef kitlesini o devletin toplumu oluşturmaktadır. Diplomatlar arasındaki müzakereler ve devlet liderlerinin ziyaretleri, toplum üzerinde benzer bir etki sağlamakta yetersizdir. Çünkü bu mevcut kitle aracılığıyla aslında, temelde bir propaganda sisteminin güç unsuruna entegre edilmiş hali ile meşrulaştırılan istek ve hedeflerin yönlendirilmesi söz konusudur. Teknolojik gelişmelerin rolü de bu yumuşak güç unsurunda hedef kitleye olan etkide ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin gelişimi küresel dünyada sınırsızlaşmaya neden olmuştur. Bu durumun yanı sıra küreselleşme, kültürlerin etkileşimi ve kaynaşması¹⁵ olarak düşünüldüğünde, teknolojik aletler ve

¹⁰ Bülent Şener, "Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri", *New Security Ecosystem and Multilateral Cost*, (2019), 159.

¹¹ Arda Görkem Yatağan, "Sert Güç", 74.

¹² Arda Görkem Yatağan, "Sert Güç", 72.

¹³ [YUMUŞAK GÜÇ Ansiklopediler - TÜBİTAK \(tubitak.gov.tr\)](https://www.tubitak.gov.tr/). Erişim 20.11.2023.

¹⁴ Cengiz Özel, "Yumuşak Güce Bütünsel Bakış", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7/1, (2018), 6.

¹⁵ Sefa Baygöl, "Küreselleşme ve Teknoloji Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, 6/13, (2020), 396.

internet yapılacak etkiyi hızlandıran birer araçtır. Bu nedenle, tesir edilmesi istenen devletin toplumu hedef alındığında, bu araçlar kullanılarak ciddi anlamda geri dönüşü olacak propagandalara zemin hazırlayabilmektedir.

Küreselleşmenin çıktısı olarak toplumların etkileşimleri daha da artmıştır. Örneğin; turizm faaliyetleri hem ekonomik hem de kültürel anlamda bir etkileşimi doğurmaktadır. Keza, internet gibi televizyon programlarının varlığı da kültürel etkileşimlerin olmasını sağlamaktadır. Günümüzde dünyanın iki farklı ucundaki toplumlar birbirlerinin yaşam şekilleri ve yemek kültürleri gibi çok daha çeşitli konularda birbirleri hakkında fikir sahibidirler. Bunun en temel sebebi de ifade edildiği gibi teknoloji-küreselleşme arasındaki ilişkidir. Bu durum farklı bir boyut kazanarak kültürel etkileşimin bir üst seviyesi olarak toplumların baka diller öğrenme dürtüsünü de beraberinde getirmektedir. Yabancı diziler, kültürel etkileşimin yanı sıra dil açısından da yaygınlaşma sağlamaktadır. İngilizcenin evrensel bir dil olması bir kenara bırakıldığında, dünya pazarında farklı ülke dizilerinin yaygınlaşması, o ülke dillerine olan ilgiyi de arttırmakta ve yumuşak gücün başka bir boyutunu uygulanır hale getirmektedir.

Yumuşak gücün eğitimde de etkisi görülmektedir. Yabancı okullar ve öğrencilik statüsündeki başka ülke vatandaşları ile etkileşimin sağlanması söz konusudur. Kitlesel bir güç oluşturma bakımından aslında yumuşak gücün en tehlikeli halini bu alanda görmek mümkündür. Kişinin eğitim sürecinde kültürel ve fikir açısından değişip yozlaşmasına dahi yol açabilecek bu durum, devlet içindeki ideolojik unsurların da varlığı ile devletin bekası göz önüne alınarak dikkatle yönetilmesi ve denetlenmesi gereken bir alandır. Burada temelde belirleyici unsuru niyet oluşturmaktadır. İyi ilişkiler içerisinde olmak mı, yoksa kendi hâkimiyetini sessizce o devlet içerisinde yaymak mı olduğu ikilemi, yumuşak gücün bir boşluğu olarak görülebilir. Çünkü güç kavramı, özünde çıkar durumunu barındırmaktadır. Bu nedenle, devletlerin bu dilemmadaki yerinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır.

Güç kavramı, içinde değerlendirildiği disipline göre anlaşılır. Her disiplinde güç, aynı nitelikleri ve anlamları taşımamaktadır. Bir sosyolojik alan ile ekonomi alanında güç kavramının değerlendirilmesi, birbirinden farklı anlamları ifade etmektedir. Bu durum uluslararası ilişkiler disiplini için de geçerlidir. Uluslararası ilişkiler çatısı altında bulunan tüm yapılar içerisinde, güç unsuru varlığını korumaktadır. Uluslararası politikada da bu farklılık geçerlidir. Uluslararası politika, bir ekonomik alandaki maddi değer ile ölçülerek analiz edilecek kadar kolay bir kavram değildir, meydana getirdiği etkiye göre kendisini göstermektedir.¹⁶ Bu etki ve başarılı sonuçlar uluslararası ilişkilerde temel aktör olan devletlerin prestijlerine yön vermekte, saygınlıklarını arttırmaktadır. Bu nedenle, gücün her şeklinin, uluslararası arenada bir karşılığının bulunduğu söylenebilir. Fakat gücün derecelendirilmesi değil, gücün etkisinin önemi söz konusudur.

Öte yandan yumuşak gücün varlığı, askeri gücün mevcut olmadığı anlamına gelmemektedir. Askeri güce sahip bir devletin, hali hazırda büyük ölçüde yumuşak güce de sahip olması olağan bir durumdur.¹⁷ Sert gücün varlığında nasıl ki mevcut gücün, sadece bir mesaj ya da uyarı niteliği taşıması söz konusu ise burada da askeri gücün kullanılmamasını ama varlığının farkında olunmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle, yumuşak güçte askeri güçten ziyade kültür, ekonomi gibi faktörler daha çok ön planda tutulmaktadır. Bu durumun uluslararası alanda yumuşak güç unsuru ile dış politikada önem teşkil etmesindeki neden de meşru bir zemin üzerinde işletilmesidir.¹⁸ Meşru zemin ise ikna yolunun izlenmesidir. Yumuşak gücün, sert bir yol izlenmeden ya da şiddet unsurlarından hiçbirine başvurulmadan uygulanabilen bir güç çeşidi olması, devlet politikalarında en az sert güç kadar önemli bir yere sahip olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda yumuşak gücün, askeri güçten daha fazla siyasi alanda manevra kabiliyeti vardır.

Gücün çeşitliliği göz önüne alındığında, güç kullanmanın da farklı yöntemleri olduğunu söylemek mümkündür. Eğitim, uluslararası kurumlar, ekonomi gibi alanlara ek olarak sivil toplum kuruluşlarının da yumuşak güç unsuru olduğunu ifade etmekte fayda vardır. Bu durumun temel başarı sağlaması ise iş birliğine dayanmaktadır. Yumuşak güç kullanımında hedef kitle, gücün uygulanacağı devletin toplumdur. Bu toplum üzerindeki etki ne derece fazla olursa, yumuşak gücün de başarılı olması o kadar olasıdır. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği faaliyetler ve destekçi bulma oranlarındaki yükseklik, yumuşak gücün nüfuz alanını da genişletmektedir. Aynı zamanda, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin etkili sonuçlar doğurmasının neticesi,

¹⁶ Zeki Gültekin Sümer, "Yumuşak Güç Yanılgısı", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/2, (2020), 1145.

¹⁷ Gökhan Kömür, "Yumuşak Güç Unsuru Olarak Kamu Diplomasisi", *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 2/3, (2020), 99.

¹⁸ Gökhan Kömür, "Yumuşak Güç", 100.

uluslararası mecra ya da yansımaktadır. Bu nedenle, iş birliği örneklerinin ve sivil toplum kuruluşlarının etkilerinin en iyi gözlemleneceği ya da kamu diplomasisinin en etkili kullanıldığı ülkeler İskandinav ülkeleridir.¹⁹ Kamuoyundaki olumlu etkileri üzerinden bu kaniya varmak olasıdır.

Kısaca yumuşak güç, bir devletin hedef devlet üzerinde ikna yolu ile kültür, ideoloji hatta din gibi soyut unsurları kullanarak aslında gizli bir güç kullanma durumu olarak açıklanabilir. Buradaki asıl sorun, güç kullanımının iyi ya da kötü hangi sınıfta değerlendirilmesi gerektiğidir. Amaç, o devlet üzerinde ne tür bir etki yaratmaya karar verilmesine bağlıdır ve durum, dinsel ya da fikrîsel bir yakınlık veya kültürel etkileşim yoluyla bir asimilasyon hedefleyip hedeflememekle ilişkilidir. Bir devleti oluşturan temel unsurlardan biri olan toplum üzerinden siyaseti etkilemeyi, küreselleşmenin etkisi ile gücün boyut değiştirmiş hali olarak ifade etmek mümkündür. Bu sebeple, müzakere ve ikna yolunu, diplomasi ile yumuşak güç uyumuna benzetmek olasıdır. Devletler ve çıkar ilişkileri dünya üzerinde devam ettiği müddetçe ve süper gücün isteklerinin gerçekleşmesi arzusu oldukça, gücün evrimleri sadece ifade edilen sert, yumuşak ve akıllı güç ayrımında kalmayacak, çeşitlenmeye ve etki yöntemlerini de teknolojik gelişmeler ile güncellemeye, yeni versiyonları ile uluslararası arenada yer bulmaya devam edecektir. Devletin temel aracı olarak gücün diplomasideki varlığının, bu değişimler neticesinde yer almaya devam edeceğini ve bu durumun dünya düzenindeki etkisinin devam edeceğini söylemek mümkündür.

2. Balkanlar'ın Etnik-Kültürel Yapısı ve Bölgesel Önemi

Balkanlar²⁰ olarak adlandırılan bölge, bulunduğu kıta olan Avrupa kıtasındaki beş büyük yarımada dan biridir. Bu nedenle, konum olarak önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda dünyanın en dinamik coğrafyası²¹ olarak da kabul edilebilir. Stratejik olarak Balkanlar'ın Asya, Afrika ve Avrupa'nın kavşak noktasında bulunması, Balkan yarımadasının diğer bölgelere ulaşımında bir geçit olması ve stratejik bir noktada bulunması, onun cazibesini ortaya koymaktadır.²² Balkan coğrafyası sadece pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmakla kalmamış, bu coğrafyada sayısız savaşlar da yaşanmıştır. Yakın geçmişte Kosova sorunu, Srebrenica Soykırımı, Makedonya meselesi gibi önem teşkil eden konular ile uluslararası arenada dinamikliğini koruduğu da söylenebilir. Diğer yandan bölgenin etnik çeşitliliği de dikkate değerdir. Zira bu etnik çeşitlilik, tarihsel süreç içinde sayısız siyasi, sosyal ve kültürel çatışmanın da kaynağı olmuştur.

Balkanlar, jeopolitik açıdan Asya ve Avrupa kıtalarının bağlanmasında köprü görevi üstlenmesi ve bir geçiş noktası olması²³ sebebi ile ciddi bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda, gücü elinde bulunduran devlet ya da devletler açısından Balkanlar, kritik bir nokta olarak görülmektedir. Bu nedenle, gücü elinde bulunduran devletler ya sömürü düzeniyle ya da ideolojik olarak bu bölgeyi kendi hâkimiyetleri ya da kontrolleri altında tutmak istemişlerdir. Klasik tabiri ile 'Avrupa'nın Barut Fıçısı'²⁴ olarak adlandırılan Balkanlar'ın, Doğu ve Batı arasındaki deniz kıyı hattını ulaşım açısından kısaltması, ekonomik ve ticari sebeple, diğer devletlerin Balkanlar'a daha fazla önem atfetmesine neden olmuştur. Çünkü Balkan coğrafyası, deniz taşımacılığı için doğu-batı arasındaki mesafeyi kısaltmaktadır. Bu sebeple, Balkanlar hem zaman hem ticari açıdan önem teşkil etmekte, jeostratejik ve jeopolitik açıdan da önem taşımaktadır.

Ayrıca Balkanlar, Hazar bölgesinin enerji kaynaklarının bölgeye ulaşımı konusunda önemli görev üstlenmekle birlikte, Ege ve Doğu Akdeniz'in kontrolünün sağlanması için de değerini korumaya devam etmektedir. Gerek yeni pazar arayışı gerekse bu jeostratejik önemi ile lojistik bakımdan Balkanlar önemli bir bölgedir. Bu zenginliklere bağımlı olan ve bu kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen devletler için Balkan coğrafyası mühim bir alandır. Balkan coğrafyasının önemli nehirlerinden olan Tuna nehri²⁵ bu bağlamda, nakliyata elverişliliğinden dolayı bölgenin değerinin artmasını sağlamaktadır. Bu popülaritenin iyi veya kötü olması hali ise tartışmaya açık bir durumdur.

¹⁹ Gökhan Kömür, "Yumuşak Güç", 100.

²⁰ Sık ormanlarla örtülü engebeli arazi, dağlar silsilesi, sarp, geçit vermez, dağlık arazi gibi anlamlara gelen Türkçe kökenli bir sözcüktür. Daha sonra Balkanlar kelimesi siyasi bir anlam da taşıyan bir konuma gelmiştir.

²¹ Güney Ferhat Batı, "Balkan Jeopolitiği ve İkinci Dünya Savaşında Balkanlar", *Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1/1, (2021), 50.

²² Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*, İstanbul: Küre Yayınları, 2020, 3.

²³ Halil Kurt, Ayşe Yaşar, "Balkan Yarımadası'nın Jeopolitiği", *IBANESS Konferans Serisi - Tekirdağ / Türkiye*, (2018), 429.

²⁴ Güney Ferhat Batı, "Balkan Jeopolitiği", 54.

²⁵ 2022 yılında 190 bin ton tahılın yurt dışına sevkiyatı konusunda en önemli ihracat noktası olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. [Ukrayna'nın en büyük tahıl üreticisi Tuna Nehri üzerinden ihracat sorununu nasıl aştı?](#) | Euronews. Erişim 26.12.2023.

Balkanlar, Avrupa için Asya'ya açılan bir yoldur.²⁶ Gerek Avrupa Birliği ile sınırının gerekse Rusya ile tarih ve kültür açısından yakın ilişkiler içerisinde olması Avrupa için Balkanlar'ı daha da önemli kılmaktadır. Bu bölge, Avrupa için geçmişte de günümüzde de Avrupa'nın güvenliği açısından kilit noktadadır.²⁷ Doğudan gelebilecek bir saldırı için önlem almada bir nevi tampon bölge görevi üstlenmektedir. Fakat günümüz siyasi istikrarsızlıkları ve etnik çeşitliliğin problemlere neden olması, Avrupa açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle Balkanların güvenliği, Avrupa'nın güvenliği açısından oldukça önemlidir. Stratejik konumu bölgeye hem önemli bir işlev katmakta hem de gücü elinde bulunduran devletlerin kontrol altına almayı istedikleri bir alan haline getirmektedir.

Hegemon güçler için önem arz eden Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan Boğazların egemenliğine sahip Türkiye için gerek kültürel, konum gerekse güvenlik bakımından Balkanlar yadsınamaz bir önem taşımaktadır. Türkiye, Balkan coğrafyasını bir kültürel mirası olarak görmektedir. Bu nedenle, bölgeye uyguladığı politikalar ve diplomatik ilişkileri daima kardeşlik ve yardımlaşma temellidir. Bu durumun dayandırılacağı noktalar ise geçmiş Osmanlı mirası ve dinsel açıdan ortak bir paydada buluşulmasıdır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan coğrafyasındaki hâkimiyetinden dolayı bu bölge ile Türkiye'nin kültürel bir bağı söz konusudur. Bunun yanı sıra Müslüman devletler ile dini açıdan bir ortaklık durumu vardır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki toplulukları milliyetleri çerçevesinde değil, mensup oldukları dinlere göre ayırarak milli bilincin ortaya çıkış sürecini ötelemiştir.²⁸ Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra bu ayırım, dil ve kültür birliğinden ziyade din ve mezhepsel olarak devam etmiştir. Hatta bu ayırım milliyetçilik unsuru ve ulus-devlet bilincinin gelişmesi ile çeşitli çatışmalara neden olmuştur. Milliyetçi gruplar, bağımsız birer devlet olarak coğrafyada bulunmalarına rağmen Balkan bölgesinin gergin hattı durağan bir yapıda bulunmamıştır.

Bunlara ek olarak dini açıdan Balkanlar'ın büyük çoğunluğunu Ortodoks Hristiyanlar, %15'lik dilimi ise Müslümanlar oluşturmaktadır.²⁹ Balkanlar'da üç büyük Müslüman halk bulunmaktadır: Arnavutlar, Slav Müslümanlar³⁰ ve Türkler.³¹ Türkiye için özellikle bu Müslüman nüfus önem arz etmekte ve ikili ilişkilerinde etkin rol üstlenmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra bölgede İslam'ı benimseyenlerin çoğunluğu ise Arnavutluk ve Bosna Hersek'e yerleşmiştir. Kozmopolit yapı içerisinde Türk-Osmanlı kültürünü benimseyen Boşnaklar, Balkanizasyon³² sürecinde de en büyük zararı gören millet olmuştur. Boşnaklar hiçbir zaman bir millet olarak görülmeyerek dini bir topluluk olarak nitelendirilmişlerdir.

Diğer yandan 19. ve 20. yüzyıllarda Balkan coğrafyası ciddi oranda göç vermiştir. Bunun nedenlerini savaşlar, ekonomik yetersizlikler, zulümler oluşturmaktadır. Bu göç dalgasının ciddi bir kolu da Türkiye'ye olmuştur. Türkiye'ye göç eden topluluklar, Balkan köklerini unutmuyarak Osmanlı İmparatorluğu etkisi ile Türkiye'yi ana yurt olarak görmüşlerdir. Milletler birbirlerinden koparılmamış, birlikteliğe yönelik girişimler ve kolaylıklar sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye, soydaş bir politika izleyerek topraklarında barış, huzur ve güven içinde yaşayabilmelerini hedeflemiş, kendileri için katkı sağlayacak ve geliştirecek yollar izlemiş ve dillerini, gelenek-göreneklerini, kültürlerini koruyarak iş birliği içerisinde olmuştur.³³

Soğuk Savaş sonrasında Yugoslavya'nın dağılması ile etnik milliyetçilik çok sancılı ve savaşla neticelenen durumlara sebep olmuştur. Etno-milliyetçi yapı, ulus bilinci ile birleşince ideolojiler çerçevesinde büyük oranda zararların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu çok kültürlü yapı, Yugoslavya düşüncesi olan bir arada birlik içinde yaşama düşüncesine izin vermemiştir. Baskıcı bir rejim ile bu birlik sağlanmaya çalışılsa da kaçınılmaz sonucu sadece ötelemekten başka bir neticeye varamamıştır. Bu dağılma sürecinden sonra zararın telafisi ve yeniden inşa sürecinde, kültürel miras bağlamında, Türkiye önemli rol üstlenmiştir. Yardımlar, iş birlikleri, siyasi destek

²⁶ İbrahim Eşim, Serhat Zaman, "Coğrafya Bölümü Lisans Öğrencilerinin 'Balkanlar' Üzerine Olan Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi", *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 3/5, (2022), 140.

²⁷ Osman Metin Öztürk, "Türk Dış Politikasında Balkanlar", *Balkan Diplomasisi*, Der. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, 3.

²⁸ Andrew B. Wachtel, *Balkanlar Tarihi*, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2015, 18.

²⁹ Halil Kurt, Ayşe Yaşar, "Balkan Yarımadası'nın Jeopolitiği", *IBANESS Konferans Serisi-Tekirdağ/Türkiye*, (2018), 434.

³⁰ Boşnaklar, Torbeşler, Pomaklar ve Goraniler.

³¹ Caner Sancaktar, "Balkanlar'ın Türkiye İçin Önemi", *TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 14/56, Aralık, Sonbahar, (2022), 97.

³² Balkanizasyon, bir bölge ya da bir devletin kendi içerisinde bölgelere ayrılmasını ve bu süreci ifade eden jeopolitik bir kavramdır.

³³ Hakan Okçal, "Balkanlar ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nde Gerçekleştirilen GAMER Konferansı Konuşması, 14 Ekim 2011, 200.

gibi konularda tarafını belli etmiştir. Aslında bu durum yumuşak güç unsurunun örnekleridir. Daha eski dönemlerde kamu diplomasisinin örnekleri, Türkiye için daha geride iken günümüzde daha popüler hal almıştır.³⁴ Diğer bir deyişle, son dönemde Türkiye Balkanlar'da, özellikle Müslüman kesim ile olan ilişkilerinde, ılımlı bir politika izlemiştir. Bunu gerçekleştiren de faydalandığı diplomasi kanalı, yumuşak güç unsuru olmuştur. Sonuçta yumuşak güç unsurunun araçlarından olan kültür, ortak bir geçmiş, din gibi unsurlar sayesinde bir ortak payda bulabilmektedir.

Balkan coğrafyasında bir dönem Osmanlı hâkimiyetinin olmasından kaynaklı dini etki harici, tarihi eserleri ile de kültürel zenginliğe, Osmanlı İmparatorluğu'nun katkısı bulunmuştur. Etnik temizlik adı altında yapılan katliamlarla tarihi izler³⁵ her ne kadar yok edilmeye, tek bir milletin hâkimiyeti altında şekillendirilmeye çalışılsa da kültürel miras korunmuştur. Bu bağlamda, Bosna Hersek özelinde ifade edilecek olursa, Türkiye bu yapıların onarımı ve korunması açısından Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) aracılığıyla bölgeye sahip çıkmıştır. Bu bölgesel sahiplenme, kapsayıcı tutum da birer diplomatik hamledir. Bu nedenle, kültürel miras vasıtası ile Türkiye'nin bölgede varlığını koruma isteği, Balkanlar'ın jeopolitik ve jeostratejik açıdan kritik bir konuma sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Coğrafi önemine ek olarak Türkiye'nin kapsayıcı tutumunun altında yatan etmen bu durumun varlığıdır. Bu nedenle, sosyo-kültürel alandaki miras, geçmişten günümüze bırakılan ve etkisi devam eden izlerdir.³⁶ Bölgesel miras Balkan coğrafyasını, kültürel miras ise alandaki fiziki izleri ifade etmektedir. Milliyetçilik unsuru altında, bu etkileşimin meydana getirdiği oluşumların ve yapıların yok edilmesi, düşmanlık besleyen milletler tarafından denenmiştir. Balkanlar'da Müslümanlara yapılan eziyetler, dilsel etkileşimden kaynaklı Osmanlı'dan geçen kelimelerin kendi dillerinden temizlenmesi, etnik olarak homojenleşme girişimleri, bölgedeki Türklerin, Müslümanların varlığının yok sayılması gibi pek çok arınma girişimi gerçekleştirilmiştir.

Balkanlardaki kozmopolit yapı, milliyetçilik etmeni ile kaos ve kargaşanın, büyük savaşların tam merkezi konumuna gelmesine neden olmuştur. Diğer yandan, Balkanlar, sürekli Osmanlı Devleti ile kültürel etkileşim içerisinde bulunmuştur.³⁷ Bu nedenle, bölgedeki Osmanlı nüfuzunu kırmaya yönelik hamleler çoğunlukla Müslüman olmayan topluluklar tarafından yapılmış hatta zaman zaman da tekrarlanmıştır. Fakat bölgenin güvensiz bir coğrafya haline gelmesindeki neden sadece Türkiye'yi kapsayan bu kültürel miras durumu değildir. Balkan coğrafyasındaki çatışma ya da savaş durumu yalnızca Müslümanlara yönelik gerçekleşmemiştir. ABD, Rusya, İngiltere, Almanya gibi devletlerin de bölgeye olan zaafı bu kargaşanın nedenleri arasındadır.³⁸ Dolayısıyla, aslında bir güç savaşı da mevcuttur. Bu nedenle, bölgenin paylaşılabilmesi gibi bir durum da söz konusudur.

3. Balkanlar'da Yumuşak Güç Olarak Türkiye

Türk kültürü, Balkan coğrafyasında birikerek ve çeşitlenerek yüzlerce yıl öncesinden gelen bir olgudur. Bu sebeple, bölgede kültürel açıdan erimelerin olmasına rağmen Türk kültürü, Balkan kültürünün oluşumunda etkili olmuştur. Osmanlı döneminden daha da önceye dayanan bu etkileşim, Osmanlı döneminde sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan gelişme göstererek köklü bağlar kurulması ile Müslüman ve Türk varlığını Balkanlar'da kalıcı hale getirmeyi başarmıştır.³⁹ Osmanlı döneminde uygulanan ılımlı politikalar, bu etkileşim sürecinde halkların dinlerine saygı duyulması, can ve mal güvenliğinin sağlanması gibi konulardaki yapıcı tutumlar, kültürel bir ikna olarak nitelendirilebilecek olan Türk kültürünün yerleştirilmesi şeklinde kendini göstermiştir. Böylelikle Osmanlı kültürü, kültürel benzerliklerin yanı sıra günümüze kadar ulaşmış birçok mimari eserlerle de bölgede iz bırakmayı başarmıştır.

Zaman zaman güçlü devletlerin baskısı altına giren Balkan toplumları, kendi değerlerini silmeye dönük yaptırımlara karşı gelmiş ve kültür ve düzenlerini sürdürebilmek için direnç göstermişlerdir. Bu direnç, vatanları

³⁴ Gökhan Kömür, "Yumuşak Güç", 110-111.

³⁵ Geçmiş izler, tarihi mimari yapıları ifade etmektedir. Soykırım gibi, tarihi eserleri de ortadan kaldırılmaya yönelik yıkma, zarar verme gibi faaliyetler literatürde kentkırım olarak adlandırılmaktadır.

³⁶ Caner Sancaktar, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki Kültürel ve Demografik Mirası", *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2, (2012), 54.

³⁷ Zülfikar Bayraktar, "Türkiye'nin Balkanlar'daki Yumuşak Gücü Türk Kültürü", *Karadeniz Araştırmaları*, Güz, 35, (2012), 182.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi, 21. Baskı, 2012.

³⁹ Erman Artun, "Güney-Doğu Avrupa'da Osmanlı ve Osmanlı Sonrası Türk Uygarlıklarının Öteki Uygarlıklarla Halk Kültürü Yönünden Karşılıklı Etkileşimi", 4. *Uluslararası Güneydoğu Avrupa Türkoloji Sempozyumunda sunulan bildiri*, 03- 07.12.2007, Zagreb, (2007), 2.

olarak da gördükleri Türkiye'ye göçlerin gerçekleşmesine neden olmuştur. Diğer yandan, farklı zamanlarda gerçekleşen bu göçler, ne denli büyük olursa olsun, günümüzde hala Balkan coğrafyasında Türk azınlığının bulunduğu da bir gerçektir.⁴⁰

Yaşanan savaşlar ya da etnik temizlik olarak adlandırılan kitlesel yok edilimler, Balkanizasyon sürecinde, Balkan coğrafyasında Müslüman topluma yapılan zulmün yanı sıra bölgedeki Osmanlı mirasını ortadan kaldırılmaya da yönelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Balkanlar, Osmanlı mirasından arındırılmaya çalışılmıştır.⁴¹

Devlet	Arşiv Kayıtlarında Tespit Edilen Eser Sayısı	Mevcut Eser Sayısı
Kosova	576	222
Makedonya	1413	484
Hırvatistan	241	52
Sırbistan	909	162
Bulgaristan	3339	518
Karadağ	222	80-90 civarında
Arnavutluk	1015	200'ün üzerinde
Bosna Hersek	3541	800-900 civarı
Yunanistan	3771	600-700 civarı
Romanya	291	80-100 civarı

Tablo 1: Balkanlardaki Osmanlı Eserleri Sayılarının Değişimi, Caner Sancaktar, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki Kültürel ve Demografik Mirası", *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2, 67-68.

Yukarıdaki tabloda ifade edildiği üzere, Osmanlı mirasında etnik temizliğin yanı sıra ciddi oranda tarihsel eserin de yok edildiğini söylemek mümkündür. Bu izlerin bölgeden tamamen silinmeye çalışılması, ciddi bir yok ediş ya da asimilasyonu gözler önüne sermektedir. Sayısı giderek azalan kültürel miraslara Türkiye'nin sahip çıktığını, bakım ve onarımları ile ilgilendiğini, gerçekleştirilen turistik ziyaretlerde gözlemlemek mümkündür. Bu sebeple hedeflenen, her ne kadar Türk izlerinin bölgeden yok edilmesi, Müslüman nüfusun katliamlara kurban gitmesi ya da bölgeden göçe zorlanması olsa da Türkiye'nin etkin yumuşak güç olarak diplomasiyi kullanması ile izlerin silinmesinin önüne geçilmektedir.

Hem coğrafi açıdan önemi hem de kültürel miras açısından Türkiye, bu bölge ile etkileşim içerisinde olmaktan geri durmamıştır. Özellikle göç problemlerine yönelik maddi ve manevi destek vermiştir.⁴² Ticari, siyasi, kültürel, turistik ve eğitim gibi birçok alanda, Balkan bölgesinde Türkiye'nin varlığı söz konusudur. Özellikle birçok sektörde aracılığıyla etkileşim arttırılmıştır. Bu etkileşim, özellikle Türkiye ve Bosna-Hersek açısından olumlu sonuçlar doğurarak mevcut bağın güçlenmesi yönünde neticeler vermiştir. Millî düşünceler ve ulusal çıkarların bu etkileşimde büyük rol üstlendiği göz ardı edilmemeli ve bu bağlamda yorumlanmalıdır.

Ulusal çıkarlar, Türkiye için Avrupa ile olan ilişkilerde ortaya çıkan güvenlik endişesi bağlamında önem arz etmektedir. Buna dönük politikalar, Türkiye'nin, jeopolitik ve jeostratejik açıdan hem bölgedeki hem de kendi güvenliğini tehlikeye atacak bir durum olması halinde, bölgeye iletişim ve etkileşim halinde olmasına kapı aralamaktadır. Türkiye'nin olası bir savaşı engelleyebilmek düşüncesi ve kendisini Müslüman toplumların koruyucusu olarak görmesi, hem bölgedeki manevi mirasa olan bağlılığı hem de ulusal çıkarlarıyla ilintilidir. Bu nedenle bölgede sert güç unsuru olmaktan ziyade yumuşak gücü odaklı bir diplomasi ile Balkanlar'a dönük politikasını uygulamaktadır.

⁴⁰ [Balkanlardan Anayurda Yapılan Göçler | Nisan 1991, Cilt 55 - Sayı 212 | Belleten](#). Erişim 26.12.2023.

⁴¹ Caner Sancaktar, "Osmanlı İmparatorluğu'nun", 68.

⁴² Elif Hande Paçaoğlu, "Balkanlar'da Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Yumuşak Gücü", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, (2020), 3/6, 44.

Öyle ki yumuşak güç bünyesinde kültürü barındırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin bölgeye yaklaşımında kültür önemli bir rol oynamaktadır.⁴³ Bu sebeple, Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik kültür politikalarının incelenmesi, yumuşak gücün bölgedeki varlığının ifadesini kolaylaştıracaktır. Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Balkan devletleri içerisinde sivil ve kültürel yapılanmaları teşvik etmek,
- Eğitim açısından iş birliği sağlayarak Türkiye'de eğitim görmek isteyen kişilere burs imkânı tanımak,
- Türkiye'ye ait basın-yayın ağını Balkanlar'da daha etkin olabilmesi amacıyla genişletmek,
- Türkiye'nin tutumunu ifade eden yazılı kaynakların Türkçe, İngilizce yayınlanmasının yanı sıra yayımlanan devletin dilinde de basılmasını ve dağıtılmasını sağlamak.⁴⁴

Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik uyguladığı politikalarından biri olarak eğitim alanında gerçekleştirdiği öğrenci değişim programları ve eğitime destek bursları gösterilebilir. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları, vakıflar gibi kurumlar ile yürütülen faaliyetler, toplumun sempatisini kazanma girişimleri olarak yorumlanabilir.

Türkiye'nin Balkanlar'daki diplomasi aracı olan yumuşak güç kullanımı, bireyi hedef almaktadır. Bu nedenle, izlenecek yol toplum üzerinden gerçekleşmektedir. Diğer yandan Türkiye'nin bu coğrafyadaki yumuşak güç unsurunu kültür oluşturmaktadır. Dolayısıyla kültür diplomasisi örneklerini daha fazla görmek mümkündür. Bu bağlamda, Türkiye yumuşak güç ve kamu diplomasisini işletebilmek için çeşitli kurumlar oluşturmuştur. Bunlar; TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), YEE, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) şeklinde sıralamak mümkündür. Türk dizi ve filmlerinin de birer yumuşak güç unsuru olarak diplomaside yer alması göz önünde bulundurulmalıdır.

TİKA, 1992 yılında Türk devletlerinde yapılacak faaliyetlerin organizasyonunu sağlamak amacıyla bir yardım kuruluşu olarak kurulmuştur. Ancak değişen sistem ve bölgesel dinamikler nedeni ile kamu diplomasisinde de etkin rol üstlenmesinden dolayı yapısal değişimler geçirmiştir.⁴⁵ TİKA'nın 2002 yılına kadar Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Makedonya, Macaristan, Kosova, Romanya, Moldova ve Ukrayna (Kiev, Kırım)'da olmak üzere toplam 12 tane koordinatörlüğü bulunmaktadır.⁴⁶ Bu sayı değişen dinamiklerle beraber artış göstermiştir. 2011 yılında koordinatörlük sayısı 25'e, 2012 yılında ise bu sayı 33'e yükselmiştir ve TİKA, günümüzde 61 devlette 63 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 devlette faaliyetlerini yürütmektedir.⁴⁷

TİKA'nın 2022 Faaliyet Raporu'nda Mostar Eğitim, Robotik, İcat ve Teknoloji Merkezi'ne (CERIT) donanım malzemesi desteği sağladığı bilgisi yer almaktadır.⁴⁸ TİKA'nın bölgede genel olarak sadece cami, medrese gibi tarihi ve dini unsurlar üzerinde faaliyet gösterdiği düşünülmektedir. Fakat TİKA, teknolojik gelişmelerin ışığında yardımda bulunduğu devletlerin gelişimleri ve kalkınmaları yönünde de faaliyetler sergilemektedir. Kosova'da da Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nin inşasını gerçekleştirerek donanımını sağlamış ve hizmete açmıştır.⁴⁹ Bu bağlamda, TİKA, toplumu hedef alan yumuşak güç unsuru ile özel çocuklar da düşünülerek faaliyetler gerçekleştirmektedir. Türkçe'nin öğretilmesi, yumuşak güç unsuru olan kültürün kullanımını açıkça örneklemektedir.⁵⁰ Macaristan'da bulunan eski Türkoloji kürsülerinden olan Elte Türkoloji Bölümüne TİKA, teknik ve donanımsal açıdan destekte bulunmuştur.⁵¹ TİKA bu faaliyet ile Türk kimliğinin eğitimdeki yerini

⁴³ Elif Hande Paçaoğlu, "Balkanlar'da Türkiye", 44.

⁴⁴ Beyazıt Akyüz, *Türkiye'nin Balkanlar'da Etkin ve Sürekli Politika İzlemesinin Avrupa ile Yakınlaşmada Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, 94.

⁴⁵ Elif Hande Paçaoğlu, "Balkanlar'da Türkiye", 46-47.

⁴⁶ Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kılıçoğlu, "Balkanlar'da YTB ve TİKA'nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye'nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/2, (2017), 124.

⁴⁷ TİKA resmi internet sitesinde, Program Koordinasyon Ofisi sayısı ve bu ofislerin bulunduğu devletlerin sayısı hakkında bu şekilde bir bilgilendirme söz konusudur. Dolayısıyla, sayısal veriler TİKA'nın resmi internet sitesinden alınmıştır. [TİKA - Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı \(tika.gov.tr\)](https://www.tika.gov.tr) Erişim 13.08.2024.

⁴⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, TİKA 2022 Faaliyet Raporu, 99.

⁴⁹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 108.

⁵⁰ Cihat Burak Korkmaz, "Yumuşak Güç Kaynağı Bağlamında Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi", *BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3/2, (2020), 80.

⁵¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 110.

sağlamayı ve bu bölümün öğrencilerini teşvik etmeyi hedeflemiştir. Bu sebeple TİKA, Türkiye'nin uluslararası alanda kendini göstermesinde ve yumuşak güç kullanımının artmasında aracı olan önemli bir kuruluştur.⁵²

Ayrıca TİKA'nın 2022 Faaliyet Raporu'nda da belirttiği gibi, Arnavutluk'ta UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Berat Bekarlar Camii'nin restorasyonunu gerçekleştirmiştir.⁵³ Balkanlar'da taşınmaz kültürel mirasların çoğunluğunu oluşturan camiler, Osmanlı tarihinin birer resmi olarak nitelendirilebilir. Bu mimari yapılar, Türkiye için Balkanlarla arasında bir bağın varlığını ve ortak değerleri temsil etmesinden dolayı önemli bir yere sahiptir.⁵⁴ Osmanlı döneminden kalan bu tarihi yapının bulunduğu şehir olan Berat, Osmanlı mimari eserlerinin en çok bulunduğu şehirdir fakat eserlerin çoğu günümüze ulaşmamıştır. Bu nedenle, zamanında bir Osmanlı şehri olan Berat'ta, Osmanlı izinin varlığı korunmak istenmiştir. Ayrıca Bosna Hersek'te Çaplina İlçe Müftülüğü Kültür Merkezi'nin de tadilat ve donanım hizmetleri gerçekleştirilmiştir.⁵⁵ Çaplina'daki Müslüman topluluğa kendi kimlik ve kültürlerini yaşatmaları amacıyla, faaliyetlerini gerçekleştirmeleri için imkân sağlanmıştır. Diğer yandan, Saraybosna'da Fatih Sultan Mehmet (Hünkâr) Camii'nin restorasyonu bitirilmiş ve konservasyonu tamamlanmıştır.⁵⁶ Bu cami Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'nın merkezinde yer alan ve en önemli camilerinden biridir. Tarihsel mirasın yaşayan örneklerinden biri niteliğindedir.

Türkiye, TİKA aracılığıyla kardeş topluluklara yönelik faaliyetler yürütürken, dış politikada da değişikliğe giderek tüm bölgelerde aktif olmayı amaçlayan bir yol izlemiştir.⁵⁷ Bu nedenle, Hırvatistan'da da TİKA'nın son dönemdeki faaliyetleri artmıştır. TİKA'nın 2022 Faaliyet Raporu'na göre, Sisak Recep Tayyip Erdoğan Camii ve İslam Kültür Merkezi inşa edilerek derslik, idari ofis, konferans salonu, restoran, kütüphane gibi kullanım alanları hizmete açılmıştır.⁵⁸ Tarım ve hayvancılık sektörü de TİKA'nın göz ardı etmediği hizmet alanlarından biridir. Bir geçim kaynağı olan bu sektörler toplumu/bireyi hedef alan kamu diplomasisinde de yer almaktadır. TİKA 2022 Faaliyet Raporu'na göre, Bosna Hersek'te bulunan Kaçuni Bal Paketleme Tesisi inşasını TİKA gerçekleştirerek ekonomik kalkınmada rol üstlenmiştir.⁵⁹ Ekonomik gücü kullanmak, istenilen sonuca ulaşmak için basit ve hızlı netice alınmasını sağlayan bir yöntemdir.⁶⁰ Bu bağlamda, TİKA, Bosna Hersek'te bulunan Bihaç'ta *TİKA ile Üretiyorum Bihaç Kapalı Alanda Çilek Yetiştiriciliği Projesi* aracılığıyla bölgenin ekonomisine ve üreticinin bölgede kalmasına katkı sağlayarak çilek üretimini engelleyecek olumsuzlukların önüne geçilmesini ve verimliliğin artmasını hedeflemiştir.⁶¹

Yumuşak güç kullanımı sabit ya da durağan bir olgu değildir. Yer ve zamana göre değişiklik göstermektedir.⁶² Bu bağlamda TİKA, Sırbistan'da Sancak bölgesinde de birtakım projeler hayata geçirmiştir. TİKA'nın 2022 Faaliyet Raporu'na göre, *Prjepolje Çevre Koruma ve Atık Toplama Projesi* kapsamında yardımda bulunmuştur.⁶³ Bu faaliyetin gerçekleştiği Sancak bölgesinde Boşnak nüfus çoğunluktadır. Boşnaklar da Müslüman azınlık olduğu için Türkiye açısından bölgenin önemi bu nedenle artmaktadır.

Bunlara ek olarak acil yardım alanında da eğitimler gerçekleştirilerek güvenlik önlemleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda, 2022 TİKA Faaliyet Raporu'nda belirtildiği gibi, Bosna Hersek Acil Durum ve Afet Müdahale Eğitimleri Programı (ADAMEP) Suda Arama Kurtarma Temel Eğitimi gerçekleştirilmiştir.⁶⁴

Yine 2022 TİKA Faaliyet Raporu'ndan sadece Balkan coğrafyasındaki faaliyetlere yer verilmiştir. Oysa TİKA'nın Afganistan, Kamboçya, Ürdün, Peru, Küba, Madagaskar gibi dünyanın birçok yerinde de etkinlikleri söz

⁵² Öznur Nalçinkaya, *Algı Yönetiminde Yumuşak Güç Uygulamaları: Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022, 107.

⁵³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 139.

⁵⁴ TİKA, *Balkanlar'da Osmanlı mirası tarihi cami ve eserleri ayağa kaldırdı* (aa.com.tr). Erişim 02.03.2024.

⁵⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 143.

⁵⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 145.

⁵⁷ Merve Gürel, *Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye'nin Yapmış Olduğu Dış Yardımlar: TİKA, Kızılay, AFAD ve YEE Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 36.

⁵⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 149.

⁵⁹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 167.

⁶⁰ Tuba Çavuş, *Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2/2, (2012), 26.

⁶¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 169.

⁶² Mehmet Basan, *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisinde Sosyal Medyanın Kullanımı Üzerine Bir Analiz: TİKA Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021, 50.

⁶³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 180.

⁶⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 181.

konusudur. Bu durum Türkiye'nin prestiji ve dünya üzerindeki konumu açısından önemli rol üstlenmesini sağlamaktadır. Tüm gerçekleştirilen faaliyetler birer yardım, kültürel dayanışma, insani gereklilik gibi adların altında değerlendirilebilecek yapıdadırlar. Fakat bir devlet ve düzen söz konusu olduğu için bu durum, bir diplomatik karaktere bürünmektedir. Bu da yumuşak güç unsurunu devreye sokmaktadır. Yani tüm bu eylemler diplomasidir. Amaç, istikrar, refah gibi faktörleri hedef alarak dünya üzerinde TİKA aktif rol almaktır.

YEE'nin Türkçe ve Türkiye açısından son dönem etkinlikleri incelendiğinde ise enstitünün Türk kültürü ve dili açısından faaliyetleri olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin; 2022 yılında '*Tercihim Türkçe Projesi*' kapsamında ikinci yabancı dil olarak Türkçeyi seçenler arasında yarışma düzenlenerek sadece dereceye girenlere değil, tüm katılımcılara hediyeler verilmiştir.⁶⁵ YEE aynı zamanda kültür tanıtımının yanı sıra Türkçe öğrenmek isteyen kişilere de imkanlar sağlamaktadır. YEE, kültür ve bilim paylaşımlarına önem veren faaliyetler gerçekleştirerek hem Türk kültürünü tanımayı hem de tanıtmayı kendine temel amaç edinen bir kurumdur. Kendi resmi internet sitesinde de belirtildiği gibi '*...Bu amaçla Dede'yi Wagner'le, Yunus'u Verlaine ile, Baki'yi Goethe ile buluşturmaya devam ediyoruz.*' ifadesiyle kültür diplomasisini kendisine görev edinmiş bir kurumdur ve YEE, 50 devlette toplam 60 adet kültür merkezine sahiptir.⁶⁶

YEE 2020 Faaliyet Raporu'ndan bazı örnekler ile kurumun etkinliğini özetlemek mümkündür. Moritanya askerlere Türkçe dersi verilmesi, Türk-İslam Medeniyetinde Okçuluk Mirası sergisinin açılması, Atatürk Üniversitesi ile işbirliği protokolünün imzalanması, Hermana: Ankara Yahudilerinin Anlatılmamış Tarihi adlı ödüllü belgeselin Washington DC YEE'de izletilmesi, Türkoloji El Kitabı'nın yayımlanması, uluslararası Türkçe konuşma kulübünün kurulması, Türkçe ile ortak kelimelerin anlatıldığı konferansın gerçekleştirilmesi, tarihin sıfır noktası olarak kabul edilen Göbeklitepe'nin İskodra'da tanıtılması, Londra'da iki dilde (Türkçe-İngilizce) Hacivat-Karagöz oyununun sergilenmesi gibi etkinlikler Türkçenin ve Türk kültürünün yaygınlaşması ve bilinmesi açısından gerçekleştirilen faaliyetlerin sadece bir kısmıdır.

Dünya üzerinde giderek gelişen ve katılımcı kitlesi artan YEE, temel hedefleri doğrultusunda kültür diplomasisini oldukça etkin ve başarılı bir şekilde gerçekleştirmektedir. YEE ve TİKA örnekleri ile Türkiye'nin bölgedeki etkinliği, kültürel etkileşimlerin birer neticesi olarak artmaktadır. Kültürel mirasın yanı sıra bu durum, gücün ve dünya sisteminde etkili bir konumun arayışı özelliğini taşımaktadır. Bu örneklerde değişen dünya düzeninde silahların değil, kültürlerin çatıştığı ve çalıştığı bir diplomasi örneğini görmek mümkündür. Bu durum da yumuşak güç olarak kültür diplomasisinin yani kamu diplomasisinin neticesidir. Devleti oluşturan temel unsurlardan olan bireyin, bu güç gösterisindeki yerini ve önemini ifade etmektedir. Bu nedenle devletin nüfuz alanının ve prestijinin artması, uluslararası konumdaki yerini de etkilemektedir.

Sonuç

SSCB'nin dağılması ile birlikte Türkiye açısından Balkanlar'a erişimin daha kolay olduğu kanısına varmak mümkündür. Çünkü Balkanlar'daki değişim Türkiye için fırsat ortamı ve kolay nüfuz alanı sağlamıştır. Bu bağlamda da 1990'lardan sonra Türkiye, Balkanlar'a yönelik dış politikasını geliştirmiştir. Balkan devletleri, aralarındaki bir anlaşmazlık durumunda arabulucu ve iş birliğine yönelik girişimlerini, SSCB etkisi olmadan kolaylıkla gerçekleştirme imkânı bulmuştur. Bu yakınlığın sağlanabilmesinde kültürel mirasın etkisi söz konusudur. Balkan bölgesindeki kültürel mirasın etkisi ile Türkiye, bu coğrafyaya dair siyasi, ekonomik, kültürel, sosyolojik birçok alanda iş birliği girişimlerinde bulunarak bölgede varlığını hissettirmeye çalışmıştır. Çünkü Balkanlar'daki tarihsel izlerin silinmesi ve dini bir ayrımcılık durumunun söz konusu olması, Türkiye'nin desteği ile önlenmesinin mümkün olabileceğine inanılmaktadır. Bu nedenle, Türkiye, politikalarını bu coğrafyada daha ılımlı ve işbirlikçi yönde uygulamıştır. Çünkü uygulanacak sert bir politikanın uluslararası arenada meydana getireceği etkinin, savaşa neden olabilme olasılığı göz önünde bulundurulmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin Batı'ya yakın politikalar izlemesi, uluslararası kuruluşlara üyelik durumu ve temelde sosyalist bir ekonomiye sahip olmaması da onun bu nüfuz alanını sağlamasına izin vermiştir.

Türkiye, Balkanlar'da tarihsel ve kültürel ortaklık birliğine dayanarak geçmişin izlerini koruyan siyasi hareketlerde bulunmayı tercih etmiştir. Günümüze önem vererek geçmiş değerlerin korunması ve iş birliği ile de Balkan devletlerinin kalkınması yönünde diplomatik yollar izlemiştir. Türkiye'nin hedeflediği bu iyileşme ve

⁶⁵ *Tercihim Türkçe Projesi - Hersek Neretva Kantonu Ortaokullar ve Liselerarası Türkçe Yarışması | Mostar (yee.org.tr)*, Erişim 26.11.2023.

⁶⁶ Yunus Emre Enstitüsü, 2020 Faaliyet Raporu, 14.

birlik tavrının gerçekleşmesi, ikili devlet ilişkilerinin iyi olmasını gerektirmektedir. Çünkü Balkan coğrafyasının jeopolitik ve jeostratejik önemi hem Türkiye hem de bu bölge için hakimiyet mücadelesi veren devletler açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, ikili ilişkilerin iyi yönde olması bölgede bir tehdit unsuru olarak algılanmanın önüne geçecektir. Fakat sosyal ve ekonomik ilişkilerin dinamikleri farklıdır. Çünkü ekonomik etkileşimin vereceği netice, niceliksel olarak öngörülebilmeyle, sosyolojik bir etkinin toplumda nasıl bir etki yaratacağının bilinmesi zordur. Bu bağlamda, basit ve kolay bir yöntem gibi görülen yumuşak güç diplomasisi aslında belirli tehditleri de bünyesinde barındırmaktadır.

Devletler, günümüzde savaştan ziyade bir devlet üzerindeki ya da bir bölgedeki hakimiyetini, yumuşak güç unsurları ile hissettirerek gövde gösterisi yapmaktadır. Küreselleşmenin çıktısı olan teknolojik gelişim, sert gücün yerini yumuşak güce bırakmasına neden olmuştur. Balkanlar’da da yumuşak güç unsurları mevcuttur. Bu yumuşak güç unsurlarının kullanımına Türkiye, çok sonradan dahil olmuştur. Fakat Türkiye, Balkanlar’da yumuşak güç unsuru kullanma örneklerini TİKA aracılığı ile tarımdan hayvancılığa, eğitimden sağlığa ve kültüre birçok alanda vermiştir. TİKA’nın yanı sıra, Türkiye’nin uygulamış olduğu dış politikada, göçlerin kabulünde, YEE’nin dolaylı etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü YEE yumuşak güç diplomasisinde, dil üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkçe öğrenmek bir göçmen açısından Türkiye’deki hayatını kolaylaştıracak değerdedir. Bu nedenle, eğitim ve çoğunlukla ekonomik ilişkiler bağlamında Türkçe biliyor olmanın avantajı, YEE vasıtası ile sağlanmaktadır. Bu durumun kültürel etkileşim doğurduğu ise yadsınamaz bir gerçektir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Telif Eserler

Akyüz, Beyazıt. *Türkiye’nin Balkanlar’da Etkin ve Sürekli Politika İzlemesinin Avrupa ile Yakınlaşmada Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayıncılık, 2011.

Artun, Erman. “Güney-Doğu Avrupa’da Osmanlı ve Osmanlı Sonrası Türk Uygarlıklarının Öteki Uygarlıklarla Halk Kültürü Yönünden Karşılıklı Etkileşimi”, *4. Uluslararası Güneydoğu Avrupa Türkoloji Sempozyumunda Sunulan Bildiri*, Zagreb, (2007), 1-7.

Basan, Mehmet. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisinde Sosyal Medyanın Kullanımı Üzerine Bir Analiz: TİKA Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.

Batı, Güney Ferhat. “Balkan Jeopolitiği ve İkinci Dünya Savaşında Balkanlar” *Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*. 1/1, (2021): 49-57.

Baygöl, Sefa. “Küreselleşme ve Teknoloji Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*. 6/13, (2020): 395-411.

Bayraktar, Zülfikar. “Türkiye’nin Balkanlar’daki Yumuşak Gücü Türk Kültürü”, *Karadeniz Araştırmaları*. 35, (2012, Güz): 181-189.

Çavuş, Tuba. “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2/2, (2012): 26.

Eşim, İbrahim, Serhat Zaman. “Coğrafya Bölümü Lisans Öğrencilerinin ‘Balkanlar’ Üzerine Olan Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi”, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*. 3/5, (2022): 135-159.

Gürel, Merve. *Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye’nin Yapmış Olduğu Dış Yardımlar: TİKA, Kızılay, AFAD ve YEE Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 36.

İskit, Temel. *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulamaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi: 18. Ve 19. Yüzyıllar*. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.

- Korkmaz, Cihat Burak. "Yumuşak Güç Kaynağı Bağlamında Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi", *BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*. 3/2, (2020): 80.
- Kömür, Gökhan. "Yumuşak Güç Unsuru Olarak Kamu Diplomasisi" *International Journal of Politics and Security (IJPS)*. 2/3, (Mayıs 2020): 89-115.
- Kurt, Halil, Ayşe Yaşar. "Balkan Yarımadası'nın Jeopolitiği", *IBANESS Konferans Serisi*, Tekirdağ/Türkiye, (2018), 428-444.
- Kürkcüoğlu, Ömer. "'Dış Politika' Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 31/1, (1980): 309-312.
- Nalçinkaya, Öznur. *Algı Yönetiminde Yumuşak Güç Uygulamaları: Türkiye Örneği*. Doktora Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022.
- Okçal, Hakan. "Balkanlar ve Türkiye" *Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nde Gerçekleştirilen GAMER Konferansı Konuşması*, Ankara, (2012), 197-207.
- Özel, Cengiz. "Yumuşak Güce Bütünsel Bakış", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 7/1, (Mayıs 2018): 1-27.
- Öztürk, Osman Metin. "Türk Dış Politikasında Balkanlar", *Balkan Diplomasisi*. Der. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, 1-32.
- Paçaoğlu, Elif Hande. "Balkanlar'da Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Yumuşak Gücü", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*. 3/6, (2020): 35-69.
- Sancaktar, Caner. "Balkanlar'ın Türkiye İçin Önemi", *TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi*. 14/56, Aralık, Sonbahar, (2022): 95-98.
- Sancaktar, Caner. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki Kültürel ve Demografik Mirası", *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 5/2, (Ekim 2012):53-93.
- Sümer, Zeki Gültekin. "Yumuşak Güç Yanılgısı", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22/2, (Aralık 2020): 1143-1160.
- Şener, Bülent. "Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri", *New Security Ecosystem and Multilateral Cost*. (2019): 159.
- T. C. Cumhurbaşkanlığı. *Kamu Diplomasisi Nedir?* İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022.
- TİKA. 2022 Faaliyet Raporu, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, 2023.
- Wachtel, Andrew B. *Balkanlar Tarihi*. Çev. Emre Can Petek. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2015.
- Weede, Erich. *Güç Dengesi, Küreselleşme ve Kapitalist Barış*. Çev. Murat Saraçlı. Ankara: Liman Kitapları, 2012.
- Yatağan, Arda Görkem. "Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*. 28/2, (Aralık 2018): 69-94.
- Yılmaz, Ayhan Nuri, Gökmen Kılıçoğlu. "Balkanlar'da YTB ve TİKA'nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye'nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2/2, (2017): 115-131.
- Yunus Emre Enstitüsü. 2020 Faaliyet Raporu, Ankara, 2021.

İnternet Kaynakları

- https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/yumusak_guc#:~:text=Yumu%C5%9Fak%20g%C3%BC%C3%A7%20%C3%BClkelerin%20diplomasi%2C%20stratejik,ve%201990'larda%20kullan%C4%B1m%C4%B1%20yayg%C4%B1nla%C5%9Fm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r. Erişim 20.11.2023.
- <https://belleten.gov.tr/tam-metin/2175/tur>. Erişim 26.12.2023
- <https://mostar.yee.org.tr/tr/haber/tercihim-turkce-projesi-hersek-neretva-kantonu-ortaokullar-ve-liselerarasi-turkce-yarismasi>. Erişim 26.11.2023.
- <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>. Erişim 13.08.2024
- TİKA, Balkanlar'da Osmanlı mirası tarihi cami ve eserleri ayağa kaldırdı (aa.com.tr). Erişim 02.03.2024.

